

538, 567, 656; *többeth* 580; *többit* 580; *többitis* 421; *többel* 330; *többen* 96.

A mint láthatjuk, itt már két magánhangzó közt igen gyakori a *-bb-*. Egyszerű *b* ilyenkor rendszeren csak a *könnyeb* szóban maradt meg; ez pedig talán arra mutat, hogy e szót ekkor még *könnyébb-*nek ejtették. Ismeretes, hogy a *könnyű* szónak a régi nyelvben *könnyé*, *kinnyé* féle változatai is vannak. A *könnyű* szóhoz hasonló-tövű *szörnnyű* középfokában a Nád.-C. hangzóközi helyzetben szintén egyszerű *b*-t ír, a mi a *könnyében* stb. féle változatok említett olvasását szintén csak megerősíti.

Vannak végül nyelvemlékek, hol magánhangzó után már a szó végén is feltűnik a *-bb*. Ide tartozik pl. a Birk.-C.

A Birk.-C. adatai:

A) *bodogb* 2; *erőfibe* 1; *hamarban* 6; *idefbek* 7; *keuelb* 1; *kilömben* 6;

B) a) *gfegeb* 2; *hamarab* 3; *hamarabb* 3; *incab* 2, 3, 4; *inkab* 1, 4, 5; *kifféb* 5; *najobb* 4; *najob* 6; *nehezéb* 5; b) *iobb* 2.

C) a) *keföben* 3, 6; *keufebet* 6; *toabba* 5; b) *többet* 2, 6; *többi* 7.

E codexek nyelvjárásai tehát magánhangzók között általában *-bb-*t ejtettek a középfokban. A *-bb* tehát először csak egyes nyelvjárásokban tünt fel s csak később vált az egész nyelvterületen általánossá. A *töb* > *többs*, *jób* > *jobb* fejlődés pedig szintén e nyelvjárásokban indult meg, minthogy a Nád.-C., illetőleg Birk.-C. ezekben az esetekben is *-bb-*t ír. A Döbr.-C. 120. oldalán előforduló *többs* pedig arra látszik mutatni, hogy ez utóbbi esetekben a kettőződés előbb történt meg, mint a magánhangzó megrövidülése.

A középfok jelének kettőzése, valamint a *töb* > *többs*, *jób* > *jobb* fejlődés is, ugyanegy nyelvtörténeti változás eredménye, s ezt az atalakulást nyelvemlékeink egész pontosan visszatükröztetik.

LOSONCZI ZOLTÁN.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Pótlék a NySz. Forrás-jegyzékéhez. Azok, a kik a NySz.-t forgatni szokták, jól tudják, hogy a czimszóra vonatkozó idézet után az a munka van rövidített jelzéssel megnevezve, a melyből az illető idézetet kiírták, s hogy e rövidített jelzések magyarázata vagy az I. köt. XVIII—XXXIV. lapján levő Források Jegyzékében, vagy a III. kötet végén a Szómutató utáni lapon a Pótlékforrások közt keresendő. Sajnos, e rövidített jelzések magyarázata igen gyakran sem itt, sem amott meg nem található. Oly esetekben, mikor a jelzés egészen világos — pl. a *tekergős* szónál (Arch. Ért.), vagy a *tündér* szónál (Ipolyi Myth.) — ez a mulasztás nem baj; de vannak olyan esetek is, mikor a jelzés teljességgel érthetetlen, pl. a *ki-tanulgat* szónál: (Gyul. JesSir.). BALLAGI ALADÁR „Régi Magyar Nyelvünk és a Nyelvtörténeti Szótár“ cz. munkájában sok ilyen érthetetlen jelzést is felsorol s némelyiknek közli is a magyarázatát, de legtöbbjüket megfejtetlenül hagyja. Magam is találtam ilyeneket nem kis számmal; nagy részüket sikerült megfejtennem, de nem valamennyit.

Azt hiszem, a NySz. forgatói szívesen veszik a alább következő megfejtéseket. Betűrendbe szedtem őket; a dőlt betűkkel nyomtatott rövidített jelzés után az = jel jön s ezután a megfejtés.

Ha ez csak egy szám, akkor ez Szabó Károly Régi Magyar Könyvtára I. kötetének folyószámát jelenti, pl. *Tör. Ján.* = 646 annyit tesz, hogy az illető szó Kolosi Török István: Az Szent János Evangélista és Apostol historiája. Kolozsvár 1635. cz. munkában keresendő, e munka Szabó Károlynál 646. szám alatt lévén felsorolva.

Ha az = jel után ismét egy rövidített jelzés következik, akkor ez azt jelenti, hogy az illető munka a NySz. Forrásjegyzékében az utóbbi rövidítéssel van jelölve.

Helykimelésből folytatólag szedtettem az itt következő 90 megfejtést:

Adal. = Thaly : *Adal. Ágost. Im.* = 249 = Pécsi : *Ágost. AnyaszHist.* = Bod Péter: Az Isten vitézkedő anyaszentegyháza . . . historiája, Basilea 1760. *Bal. Gen. ac Magn.* = 1788. *Barcs. Vers.* = Orczy : *KöltSz. Barna : CsIsk.* = Két munkának, úm. Barna János: Krisztus iskolája. (Nagyszombat, 1714 ?) és Balásfi Tamás: Csepregi iskola. (Pozsony, 1616) összezavarása. *Bebek Istv. kiad.* = Nyr. VI, 124. *Bod* = Bod : Pol. *BodPP.* = Bod : Pol. *Böles Könyv* = 27. *Csat : Mh.* = Tsatári János: Magyarország Historiájának rövid summája. Hálában 1749. *Cser Pk.* = 258 = Cserényi : PersF. *Czegl : Aqu.* = Szeg : *Aqu. Czegl : Enoch II.* = 1074. *Czegl : Enoch III* vagy *IV* = 1075. *Czegl : Jephtha* = 292 = Illyef. *Jepht. Debr. Ker* = 1435 = DKal : *Ker. Deliber.* = 1276 = Diósz : *Delib. Diósz. Részezs.* = 820 = DBón : *Részezs. Diósz : Préd.* = 1229 = Diósz : *Tal. Egyes Élet* = 1369. *EnEn* vagy *Énekek éneke* = 27. *Erdődy. SDics.* = Telek : *Erd. Ex. Princ* = 539. *Fr. Aj.* = Fr : Sz. Ján. *Fuchs : Stírph.* = Leonharti Fuchsj : *Stirpium Historia.* Basileae 1545. A Term. tud. Társulat könyvtárában levő példányba XVI. századi kézzel bejegyzett magyar növénynevek. *Gyöngy : Nymph.* = 1476 = Gyöngy : *Pal. Gyöngy Tört.* = Horner István: Gyöngyös városának történeti leírása. Pest, 1863, *Gyul.* = Mogyoróssy János: Gyula hajdan és most . . . Gyula, 1858. *Gyul. JesSir.* lásd *Gyul. Imre : Gkat.* = Ertekezések a M. T. A. Nyelv- és Széptud. osz. köréből I. köt. 7-ik füz. *Istóf : Volt.* = 105 = Istv : *Volt. Kal. 1582* = 196 = KGalg. *Kanizsa Tört.* = Horváth Gyula: Kanizsa Város Története. Kanizsán 1861. *Kónyi SzPál* = 3 = Komj. *SztPál. Laur.* = Laurentius Scupuli: *Lelki Viadalma* . . . Posonban 1722. *Laur : LViad.* A szerző vezetéknevének (Scupuli) kifelejtésével. *Lod.* = 399. *Mad : Préd.* = 652 = Mad. *Evang. Marosv. Evang.* vagy *Marosvásárhelyi G : Evang.* = 478. *MDipl. Bék.* = Haan Lajos és Zsilinszky Mihály: Békésmegyei Oklevéltár, Budapest, 1877. *Megy : 3 Jaj II* = 787. *Megy : 3 Jaj III* = 879. *Megy : ÖrökÉ.* = 701 = *Megy : SzA. Öröme.* *Megy. Zsin. IV* = 948. *Meisner : CVálasz.* = 1422. *Mel : Kír.* = Mel: Sám. *MolnJ. : De rerum natura* = Moln. Term. *Mon : SzSegits* = 229. *Oertel : Harm.* = Hliva János: Jo. Gottfred Oertel, Harmonia, Wittenberg 1746. *Orcz : Nimf.* = Mátra hegyei között mulatozó nimfáknak éneke 1761. *Orszgy.* = Fabó : *Orsz. Páp. Ujs.* = 1115 = KCsík : *Párist. PSzerTört.* = Hornyik János: Pustaszter . . . története. Kecskemét 1865. *Réd. Tem.* = Magyar Történelmi tár. XVII: Rédei László történeti maradványai. *Sal. Erasm.* = 238 = Erasm. Erk. *SalMark.* = 27 is, 133 is. *Sam. Agend.* = 662 = Sam : Cer. *Spec. Myst.* = 1065 = Drég : *Spec. Szakm. Am.* vagy *Szakm. AmAff.* lásd Sz. Fabr. *Amaff. Sz. Bodó : Kalm.* = 1392 = Szentm : *Kalm. SzE.* = Fal : *SzE. Szentp : Jer.* = 1403 = Szentp : *Izr. SzEsztM.* = *EsztM. Sz. Fabr : Amaff.* = 134. *Szok : Bals.*

= 1097 is, 1098 is. *Szöl: Bar.* = 1068. *Szöll: Dáv.* = 1068 = nem István, hanem Mihály. *Szöllögerezd* = 1173. *Szönyi: MKor.* = 1180. *Szönyi: Mártir* 1180. *SzPoóts: PrédRédF.* = 1074. *Telekesi: Flél.* = 1373 = Teleki: Flél. *Teleki: FKer.* = Telegdi Miklós: Az Kereszt-yensegnek Fundamentomiroi . . . Bechben 1562 = Tel. KerF. *Temesv Kenyérm.* = 112. IV. *TemPompa* = 787. *TemPompa. Címl.* = 612. *TítkJel.* = 1078. *Tótf: Józs.* = 1505 = TKis: Pan. *Tör: Ján.* = 646. *Tört. IV* = Magyar Történelmi tár IV. (1857-ből). *Ujf: Nom.* = 489 = Sziksz. *Unit. Irók* = 75 = Dáv: VDisp. *Úr. Im.* = 853 = Komár. Imáds. *Választétel* = 1050 = Pös: *Válasz. VerG: Barátság* = 144 = SzVer.: *Bar. Vízözön* = 182 = Sztár: *Vizöz.* (Nem Mihály, hanem Miklós). *IV, 149* = MA. *Bibl.* — *IX. 365* = Magyar Nyelvőr, IX. 365. — 639 = ErdC. 639.

Mint már fentebb is mondtam, nekem nem sikerült a NySz. valamennyi rövidített jelzését megfejtenem. Ilyenek pl. Kal. 1620 (II. 225); Orslm (III. 612); OrvK (I. 1242 stb); Préd. (III. 851); SermFun. (I. 1058); Them. Sec. (III. 1205) stb. Sz. K.

Egy játszói eredetű képzőről. A MTsz.-ban többek között az van, hogy Somogy m.-ben a ,vereb'-et tréfásan *csóvésznek* hívják. Más tréfás neve a ,veréb'-nek *csulész, csuhész* (MTsz.), illetőleg *csuli* és *csuri* (uo.). Valamennyi adat Dunántúlról vagy a Duna mentéről való. A közölt adatokban egy képző van, a mely tréfás alkalmazásban más szavakban is előfordul. A bakonyalji nyelvjárásban a ,kiskutyát' *kutyésznek* is hívják. Egy zebegényi csónakázó társaság a ,csákyá'-t tréfából állandóan *csaklesznek* hívta (Dr. RÉDNY T. értesítése). Tréfás használatban hallottam *gatyeszt* (= gatyá), *hurkeszt* (= hurka) s a ,kevés húsú gulyás'-nak *csokesz* a neve (I. Dobos, A m. diákny.). Egyik ifjúkori barátom az olyan cigarettát, a melyet valamely társától ingyen kapott, vagy a melyet társától ajándékba kért, állandóan *potyésznek* hívta (nb. itt Budapesten sokszor hallani ,potyára' értelemben ,of potying'; így is ,lő potyá'). A MNy. X, 91. lapja szerint Tolna m.-ben Böleskén a ,kis pohár'-nak *csolesz* a neve. S ki ne ismerné a ,donna' szóból; alkotott *donyesz* szót (vö. *donyész* ,szerető' MTsz.; *vín donyesz* ,vén leány' NyF. LXIX, 18), a mely már a népnyelvben is elterjedt. Egyelőre több idevágó példát nem tudok. Kétségtelen azonban, hogy a fenti példákban a nyelvérzék szerint *-ész* ∞ *-esz* a képző; ezt a képzőt tréfás használatban kicsinyítésre alkalmazzák, sőt már kicsinyítésből csúfolásra, megvetésre is (vö. *donyesz*). Hogy e képzőnek mi az eredete, nem tudom, az irodalom mindeddig nem is szólt róla, mert nincs megemlítve sem KERTÉSZ MANÓNÁK „A magyar gúnynevek“ (I. Nyr. XXXI, 243), sem pedig LACZKÓ GÉZÁNAK „Játszói szóképzés“ (I. NyF. 49) cz. értekezésében. KEMENES PÁL.

Pihenjél. Tudvalevő dolog, hogy a *járj, élj, pihenj* stb. fölszólítók helyett sok nyelvjárásban *járgál, éljél, pihenjél* stb. hallható. E fölszólítókról legutoljára MÉHELY LAJOS (I. Akad. Ért. 1917: 491), s az ő cikke kapcsán ZOLNAI GYULA értekezett (I. Nyr. 46: 277). MÉHELY szerint az *éljél, pihenjél* stb. féle alakok „idegen származású polgártársaink révén“ terjednek s „teljesen magyartalanok“. Ezzel szemben ZOLNAI azt mondja, hogy „csak nyelvjárási formák, az irodalomban való használatuk azonban törzsökös magyar írónál eddig“, szerinte, nem igen mutatható ki.